DZIEKANAT
Wydziału Historycznego UJ
wpłynęło 1.08.2024

Tomasz Oberc
Demografia społeczności wczesnego i środkowego eneolitu na obszarze Polski południowej
promotor: dr hab. Marek Nowak, prof. UJ
data przygotowania streszczenia: 7.07.2024

Przedstawiona praca ma na celu oszacowanie zasobów populacyjnych i ich ewentualnych przemian w społecznościach zaliczanych do środowisk kulturowych wczesnego i środkowego eneolitu, zamieszkujących i użytkujących obszary wchodzące w skład obecnej Polski południowej. Wykorzystano w tym celu metody należące do tzw. demografii archeologicznej. Wyznaczone cele analizy opisane zostały w rozdziale 1.2 Do jednostek archeologicznych objętych badaniami należą ogólnie rozumiany cykl lendzielsko-polgarski, kultura pucharów lejkowatych, kultura badeńska wraz z jednostkami reprezentującymi tzw. kompleks badeński na tych obszarach, a w niepełnym wymiarze także kultura amfor kulistych. Analizowane w pracy było 7 obszarów, charakteryzujących się kumulacją pozostałości po tych społecznościach pozwalających na wyciąganie wniosków demograficznych. Zakres czasowy analizy, zamykający się w ramach 4300-2800 BC podzielony został na 3 etapy analityczne, których granice wyznaczono w oparciu o najważniejsze punkty synchronizowanych przemian kulturowych. Zakres przestrzenny i czasowy analizy zawarty jest w rozdziale 1.3. Rozdział 1.4 zawiera definicje populacji ludzkich w ich biologicznym, kulturowym i łączącym obie kategorie aspekcie. W rozdziale 1.5 przedstawione są teoretyczne założenia pozwalające na przełożenie śladów archeologicznych na populacje pradziejowe, zaś w rozdziale 1.6 przedstawiony i omówiony został wybór metod, jakimi posłużyć się można do przybliżenia właściwości takich populacji. Prezentacja wybranych na tej podstawie metod analizy zawarta jest w rozdziale 1.7. Całościowo ujęty rozdział 1 stanowi więc zbiór teoretycznych, metodologicznych i metodycznych podstaw do dalszej analizy.

W rozdziale 2 przedstawione zostały zebrane na potrzeby opracowania dane odnoszące się do badanego problemu. Obejmują one 3 duże zestawienia: dane osadnicze, na które składają się 21485 rekordy stanowisk archeologicznych z Krajowej Ewidencji Zabytków Archeologicznych, 573 pochówki i 554 datowania radiowęglowe. W stęp do tego rozdziału zawiera opis sposobu klasyfikacji i prezentacji tych danych. W kolejnych częściach przedstawione są dane w podziale na wydzielone obszary analityczne i jednostki archeologiczne, wraz z przytoczeniem najważniejszych danych literaturowych odnoszących się do badanego problemu (wielkości osad, znanych rodzajów domostw). W ostatnim podrozdziale (2.11) zaprezentowane zostały zestawienia i zbiorcze wyniki ewaluacji danych.

Rozdział 3 obejmuje analizę danych osadniczych, przy użyciu metody symulacji opartej na dostępnych datowaniach radiowęglowych. Polega ona na utworzonych modelach chronologii absolutnej poszczególnych jednostek archeologicznych w celu oszacowania liczby stanowisk (z wyszczególnionymi stanowiskami interpretowanymi jako osady) w kolejnych cięciach chronologicznych w obrębie poszczególnych obszarów i etapów analitycznych. Szegółowy opis procedury zawiera się w podrozdziałach 3.1-3.3. W kolejnych częściach przedstawione są w formie tabelarycznej i graficznej uzyskane wyniki, opatrzone komentarzem. Rozdział 3.11 stanowi tabelaryczne zestawienie otrzymanych wyników. W dalszych częściach rozdziału zawarte są interpretacje otrzymanych wyników, symulacja mająca na celu oszacowanie przestrzeni użytkowanej przez badane społeczności w kolejnych

Tomasz Oberc
Demografia społeczności wczesnego i środkowego eneolitu na obszarze Polski południowej
promotor: dr hab. Marek Nowak, prof. UJ
data przygotowania streszczenia: 7.07.2024

cięciach chronologicznych oraz oparta zsumowanych rozkładach prawdopodobieństwa (SPD) analiza dynamiki populacyjnej.

Rozdział 4 zawiera analizy serii szkieletowych, mających na celu określenie struktury analizowanych społeczności. Uwzględnione zostały w nich podstawowe formy obrządku pogrzebowego i możliwości interpretacyjne otrzymanych danych. Obejmują one porównanie profilów wiekowych i płciowych w poszczególnych obszarach i jednostkach archeologicznych, z odniesieniem do zarysowanych wcześniej etapów analitycznych. Przeprowadzona została także próba analizy tablic wymieralności opartych o symulowane przedziały wieku w chwili śmierci.

W rozdziale 5 przedstawione zostało zestawienie otrzymanych parametrów demograficznych oraz próba ich zbiorczej interpretacji.

Ostatnio rozdział stanowi prezentacja podstawowych trendów rozwojowych społeczności wczesnego i środkowego eneolitu Polski południowej (rozdział 6.1) oraz zestaw ogólniejszych uwag odnoszących się do wykorzystywanych metod, wraz z prezentacją możliwości poprawienia oszacowań oraz ich użycia w interpretacji innych aspektów życia tych społeczności.

Do pracy dołączono 8 aneksów, z których pierwsze trzy zawierają spisy wykorzystywanych danych. Zbiorcze tabele wynikowe dla rozdziałów 3 i 4 zawarte są w aneksach 4 i 6, zaś aneksy 5 i 7 zawierają spis użytego kodu R i parametrów symulacji wykorzystanych w analizach osadnictwa i pochówków. Aneks 8 stanowi skrócony opis wykorzystanych niepublikowanych datowań radiowęglowych otrzymanych przez autora.

Głównymi wnioskami płynącymi z pracy jest niższy, niż nieraz sugerowano ogólny poziom zaludnienia badanych obszarów, niejednolity przebieg procesów demograficznych na poszczególnych obszarach oraz ich nieregularny charakter, obejmujący zwłaszcza wzrost aktywności w środkowym etapie analitycznym, któremu jednak towarzyszy spadek w etapie kolejnym. Możliwe jest, że zróżnicowanie tych procesów odzwierciedlone jest w ogólnych profilach wymieralności tych społeczności. W obu przypadkach uzyskane modele demograficzne są dość ogólne i wykorzystywane powinny być raczej jako punkt odniesienia do bardziej szczegółowych analiz. Trzeba jednak podkreślić, że cele pracy, tj. utworzenie takich referencyjnych modeli został ukończony. W dodatku wskazane zostały słabości niektórych metod oraz zasobów danych archeologicznych, które wpływają na różną wiarygodność otrzymanych modeli i ich przydatność dla różnych celów.

Marek Nowak

Tomasz Oberc

DZIEKANAT
Wydziału Historycznego UJ
wpłynęło 1.08.2024

Tomasz Oberc
Demography of Early and Middle Eneolithic Communities in Southern Poland
Supervisor: dr hab. Marek Nowak, prof. UJ
Summary preparation date: 7/07/2024

The presented study aims to estimate population resources and their possible changes in communities of the Early and Middle Eneolithic cultural environments, inhabiting areas that are part of present-day southern Poland. For this purpose, methods belonging to the so-called archaeological demography were used. The set goals of the analysis are described in Chapter 1.2. The archaeological units covered by the research include the broadly understood Lengyel-Polgar Circle, the Funnel-Beaker Culture, the Baden culture together with units representing the so-called Baden Complex in these areas, and to a partial extent also the Globular Amphora Culture. In this study, 7 analytical areas have been analysed, characterized by the accumulation of remains of these communities allowing for drawing demographic conclusions. The time scope of the analysis, closing within 4300-2800 BC, was divided into 3 analytical stages, the boundaries of which were determined based on the most important points of synchronized cultural changes. The spatial and temporal scope of the analysis is included in Chapter 1.3. Chapter 1.4 contains definitions of human populations in their biological, cultural and connecting aspects. Chapter 1.5 presents theoretical assumptions allowing for the translation of archaeological traces into prehistoric populations, while Chapter 1.6 presents and discusses the selection of methods that can be used to approximate the properties of such populations. The presentation of the analysis methods selected on this basis is included in Chapter 1.7. Chapter 1, taken as a whole, is therefore a collection of theoretical, methodological and methodological foundations for further analysis.

Chapter 2 presents the data collected for the purposes of the study. They include 3 large sets: settlement data, which consist of 21,485 records of archaeological sites from the National Register of Archaeological Monuments, 573 burials and 554 radiocarbon dates. The introduction to this chapter contains a description of the method of classification and presentation of this data. The following sections present data divided into separate analytical areas and archaeological units, along with citing the most important literature data related to the problem under study (*e.g.* size of settlements, known types of houses). The last subsection (2.11) presents summaries and summary results of data evaluation.

Chapter 3 includes analysis of settlement data, using a simulation method based on available radiocarbon dating. It consists of the created models of absolute chronology of individual archaeological units in order to estimate the number of sites (with specified sites interpreted as settlements) in subsequent chronological cuts within individual areas and analytical stages. A detailed description of the procedure is included in subsections 3.1-3.3. The following sections present the obtained results in tabular and graphical form, accompanied by commentary. Chapter 3.11 includes a tabular summary of the obtained results. The following sections of the chapter contain interpretations of the obtained results, a simulation aimed at estimating the space used by the studied communities in successive chronological cuts, and an analysis of population dynamics based on the summed probability distributions (SPD).

Tomasz Oberc
Demography of Early and Middle Eneolithic Communities in Southern Poland
Supervisor: dr hab. Marek Nowak, prof. UJ
Summary preparation date: 7/07/2024

Chapter 4 contains analyses of skeleton series aimed at determining the structure of the analysed communities. They take into account the basic forms of funeral rites and the possibilities of interpreting the obtained data. They include a comparison of age and gender profiles in individual areas and archaeological units, with reference to the analytical stages outlined earlier. An attempt was also made to analyse co-called Life Tables based on simulated age ranges at death.

Chapter 5 presents a summary of the obtained demographic parameters and an attempt at their collective interpretation.

The last chapter is a presentation of the basic development trends of the Early and Middle Eneolithic communities of southern Poland (Chapter 6.1) and a set of more general remarks relating to the methods used, together with a presentation of the possibilities of improving the estimates and their use in the interpretation of other aspects of the life of these communities.

The work is accompanied by 8 annexes, the first three of which contain lists of the data used. Summary tables of results for chapters 3 and 4 are included in annexes 4 and 6, while annexes 5 and 7 contain the *R* code and simulation parameters used in the analyses of settlements and burials. Annex 8 is a short description of the unpublished radiocarbon dates obtained by the author.

The main conclusions from the study are a lower than often suggested general level of population of the studied areas, the uneven course of demographic processes in individual areas and their irregular nature, including in particular an increase in activity in the middle analytical stage, which is however accompanied by a decrease in the next stage. It is possible that the differentiation of these processes is reflected in the general mortality profiles of these communities. In both cases the obtained demographic models are quite general and should rather be used as a reference point for more detailed analyses. It should be emphasized, however, that the objectives of the work, i.e. the creation of such reference models, have been completed. In addition, weaknesses of some methods and archaeological data resources are pointed out, which affect the varying reliability of the obtained models and their usefulness for different purposes.

Marek Nowak

Tomasz Oberc